

Maandag 18 maart 2019

18:00 – 22:00

Podium café De Vorstin – Hilversum

Introductie

Tijdens het eerste Stadsatelier, georganiseerd door Hilversum100, verkennen we hoe we samen de transitie naar aardgasvrij wonen en werken kunnen versnellen.

Hilversum100 is een netwerk van Hilversummers, organisaties en ondernemers die samen het verduurzamen van Hilversum een flinke zet willen geven. De gezamenlijke ambitie is om in 2020 zo'n 100 kiloton CO₂ te hebben bespaard (ten opzichte van 1990). Dit is ongeveer een vijfde van de huidige CO₂-uitstoot.

In dit Stadsatelier delen leden uit het netwerk én iedereen die geïnteresseerd is in het verduurzamen van Hilversum inzichten, ambities en ervaringen.

De avond bestaat uit 3 blokken. In het eerste blok staat het 'waarom' van verduurzamen, de energietransitie versnellen en circulair wonen, bouwen en leven centraal.

Daarna vertellen gemeente, organisaties en bedrijven uit Hilversum over hun ambities die ervoor moeten zorgen dat de gestelde doelen om de uitstoot van CO₂ terug te brengen te halen.

Tot slot delen Hilversummers, bewoners en ondernemers hun ervaringen waaruit blijkt dat het wel degelijk kán, overgaan op hernieuwbare energie en je CO₂-voetafdruk verkleinen.

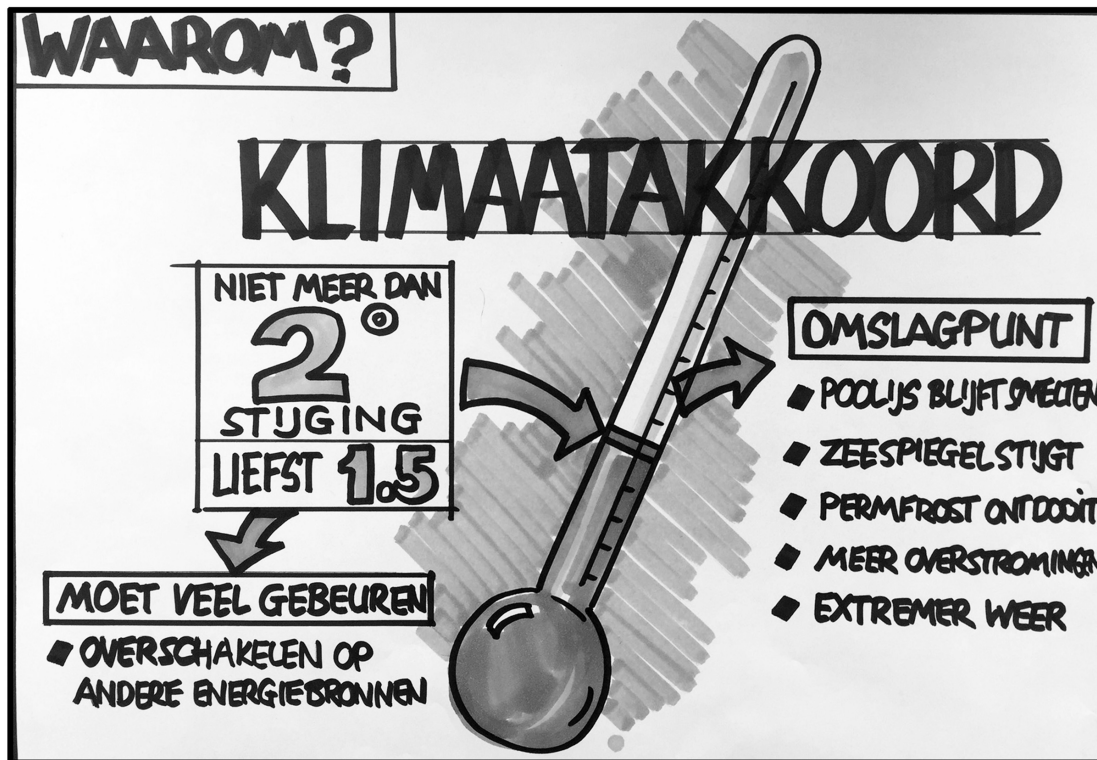
De gespreksleider van de avond is **Natasja van den Berg**.

Bert van der Meer maakte de tekeningen in deze rapportage.

En **Dagmar Holtman** tekende het verslag van de avond op.

Blok 1 – Waarom?

Waarom is energie besparen en overgaan op hernieuwbare energie zo belangrijk?

Marco Verhoef, weerpresentator bij de NOS en **Heleen Ekker**, redacteur Klimaat en Energie bij dezelfde omroep en auteur van het boek *Gevoelstemperatuur*, trappen het Stadsatelier af.

Heleen Ekker interviewde 4 van haar collega's, allen meteoroloog én expert op het gebied van weersomstandigheden en klimaatverandering. Ze wilde weten hoe de vier denken over klimaat en hoeveel zorgen zij persoonlijk maken.

De door Ekker geïnterviewde Gerrit Hiemstra, Willemijn Houbert, Pieter Kuipers Munnike en Marco Verhoef delen allemaal hun zorgen over het klimaat en de toekomst van het leven op aarde. In het Klimaatakkoord in Parijs is afgesproken dat we ons wereldwijd inzetten om de opwarming van de aarde te beperken tot "ruim onder de 2 graden". Nog beter zou het zijn als we in de buurt van 1,5 graden blijven. Maar de inspanningen die we daar nu mondiaal voor leveren zijn te beperkt

waardoor we afstevenen op een opwarming van 3 graden! Dat betekent dat we drie keer zo hard zullen moeten werken om onder die 2 graden te blijven.

De effecten van deze opwarming zijn desastreus: de ijskappen op Groenland en Antarctica smelten waardoor de zeespiegel stijgt. Doordat ook het ijs op de Noordpool smelt zal er minder ijs zijn om de warmte van de zon te weerkaatsten: op die manier wordt de aarde nóg warmer. Door de temperatuurstijging zal het koraal afsterven waardoor de ecosystemen in de oceanen ontregeld raken. En volgens Gerrit Hiemstra kunnen mogelijk lange periodes windstil worden, als de Noordpool in de zomer ijsvrij is. Rampzalig om veel redenen, maar in economisch opzicht ook omdat we nu miljarden aan het investeren zijn in windmolens.

Sinds enige tijd hebben we in Nederland een Ontwerp Klimaatakkoord, waar meer dan 100 partijen aan hebben meegewerkt. De klimaatverandering inperken zal een opgave zijn. Iedereen gaat er wat van merken. Het kabinet heeft laten weten dat bij het vaststellen van het Klimaatakkoord de kosten eerlijker verdeeld gaan worden tussen bedrijfsleven en burgers. De Klimaatwet zal ertoe leiden dat alle huizen in 2050 van het gas af moeten zijn. Verder zal al het vervoer elektrisch moeten worden, of misschien op waterstof gaan rijden. En bovendien moeten burgers meer meeprofiteren van lokale energieopwekking.

Willen we het tij keren, dan moeten we zo snel mogelijk handelen. In de permafrost rond het poolgebied zitten nog veel meer broeikasgassen verborgen. Als de grond daar dooit kunnen deze gassen in de atmosfeer belanden en die kunnen het klimaatprobleem nog ernstiger maken. Klimaatexpert Pieter Kuipers Munnike voorspelt dat de komende 15 jaar bepalend zullen zijn voor het klimaat van de komende 10.000 jaar.

Na **Heleen Ekker** neemt collega **Marco Verhoef** het stokje over. Hij brengt ons nog meer onthutsende feiten. Of het 2 voor 12 is? Hij hoopt het maar, want de vrees is dat we nog minder tijd hebben. Als we kijken naar de gemiddelde temperaturen vanaf 1900 dan zien we in de laatste 25, 30 jaar een fikse stijging. In het afgelopen jaar is wereldwijd op veel plekken een recordwarmte gemeten. Er was eigenlijk maar één plekje, onder Groenland, waar het kouder was dan gemiddeld. Op de rest van de wereld was het warmer dan ooit. Een teken aan de wand.

Klimaatwetenschappers gaan uit van 4 verschillende scenario's, variërend in heftigheid als het gaat om de effecten van het klimaat voor het leven op aarde. Alle scenario's laten zien dat de extremen groter worden. De winters zullen natter worden. En de zeespiegel zal stijgen. In het zwartste scenario loopt die stijging van de zeespiegel op tot één meter. De meest recente inzichten wijzen op een mogelijke verdere versnelling. En dan moeten we dus heel serieus gaan nadenken over of Nederland nog wel leefbaar is en over hogerop verhuizen naar Duitsland, zegt Verhoef.

Wat kun je doen? Er zijn klimaatadaptieve maatregelen zoals minder tegels in je tuin, zodat het water makkelijker door de grond wordt opgenomen. Maar we moeten ook denken aan korter douchen en niet of minder vliegen, minder vlees eten en elektrisch gaan rijden. Het begint met het benutten van beslismomenten. Als je toch een nieuwe auto gaat kopen, je huis wilt verbouwen of een nieuwe vaatwasser wilt aanschaffen, kijk dan of je hierin een duurzame keuze kunt maken.

Steeds weer wordt de vraag opgeworpen: wat kost het om te verduurzamen? Maar onlangs is doorgerekend dat de kosten van het verduurzamen zodat we de klimaatdoelen behalen ongeveer de helft bedragen van een zachte Brexit. Dat plaatst een en ander in perspectief.

Het verhaal van Ekker en Verhoef is wel even schrikken. "Depressief", noemt iemand het. "Maar ook nodig", vult een ander aan, "want ook de al best goed geïnformeerde mensen die hier zitten moeten weten wat er aan de hand is".

Eén van de aanwezigen, [Jogchum Kooi](#), is geïnspireerd om het verhaal door te vertellen wanneer hij binnenkort weer een lezing op een basisschool geeft. Hij

noemt ook de Cruquiusrede. Die werd gehouden door advocaat Koos van den Berg, die er voor Urgenda in slaagde om de rechtszaak tegen de Nederlandse staat – door het niet naleven van de klimaatdoelen - te winnen. In die rede wordt ook de urgentie van nu handelen onderstreept. Immers: 50% van de doelstellingen moet in 2030 gehaald worden.

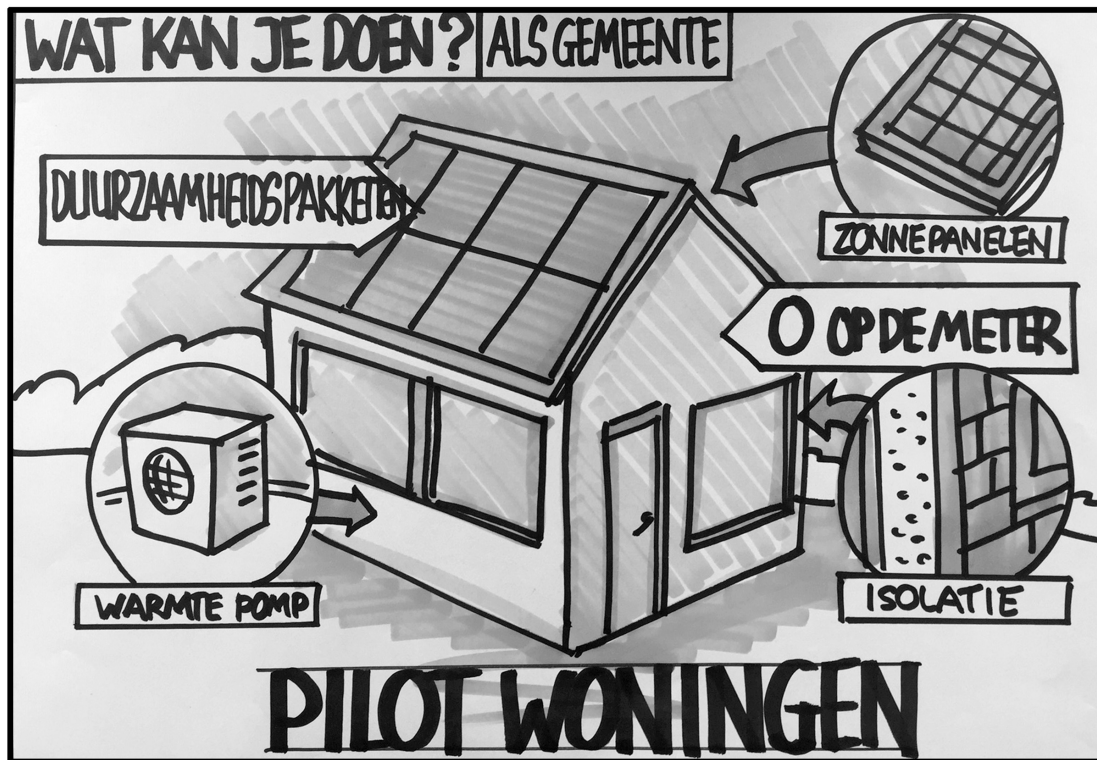
Ivo Booijsink, Hilversummer werkzaam bij Rijkswaterstaat, wil daar een positieve ontwikkeling die hij signaleert tegenover stellen. Zo laten recente tenders in Engeland en Duitsland zien dat de prijs voor wind- en zonne-energie zo fors aan het dalen is, dat geen subsidie meer nodig is. In Mexico en andere zonnige landen wordt nu zonnestroom gemaakt voor 2 cent per kWh, terwijl stroom uit kolen en gas 4 cent per kWh kost. Leasemaatschappijen verwachten dat klanten die in 2020 een nieuwe auto kiezen, in de helft van de gevallen voor een elektrische auto zullen kiezen. Batterijen zijn weliswaar heel kostbaar maar zeer onderhoudsarm en zullen dus niet snel kapotgaan.

John Dietz van HilverZon voegt toe dat duurzame apparaten wellicht duur in aanschaf zijn, maar als je besluit ze te huren of te leasen, je vaak een stuk voordeliger bent. Je betaalt dan alleen voor het gebruik en niet voor het bezit.

Blok 2 – Wat zijn de plannen en ambities van gemeente, bedrijven en organisaties in Hilversum?

Wat zijn de ambities van de gemeente?

Wethouder Klimaat en Energie **Jan Kastje** trapt af en vertelt dat de urgentie en de opgave voor de gemeente Hilversum helder is. Maar hoe krijgen we de Hilversummers, bewoners, instellingen, scholen, sportclubs en bedrijven mee?

Gewoon, lokaal in je eigen huis, buurt, wijk, sportclub, school of bedrijf beginnen is de manier. Dan gaat het ook over geloofwaardigheid van de lokale overheid, vindt Kastje. Dus gaan we als gemeente ook aan de slag met het verduurzamen van onze bedrijfsvoering en kiest hijzelf voor het niet-hebben van een auto, doet hij zijn boodschappen bij de natuurwinkel en liet hij zijn huis isoleren.

Politiek-bestuurlijk zijn dit de ambities:

- Klimaatneutraal in 2050
- Van het gas af in 2040
- En in 2030 250 kiloton reductie van de CO₂-uitstoot

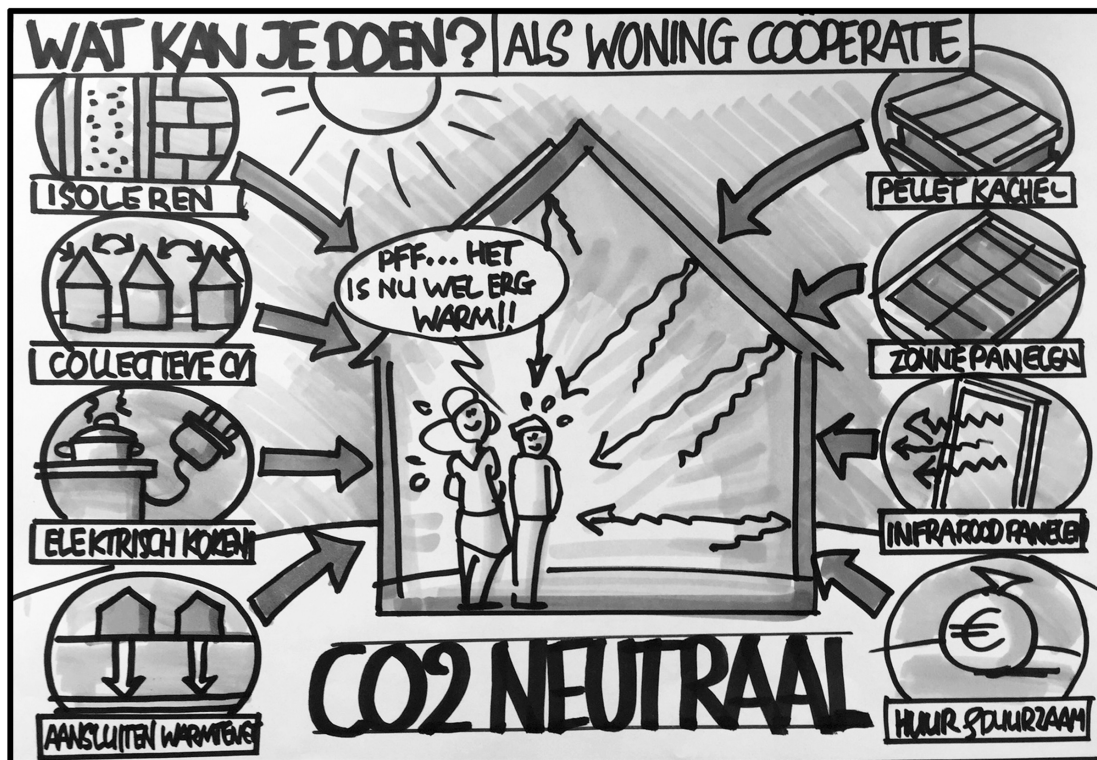
- Eind 2020 moet er meer dan 100 kiloton CO₂-uitstoot verminderd zijn.

Dat laatste, dat gaan we halen, zegt Kastje. We zitten nu op 60 kiloton. Als je veel inspanningen vraagt van burgers en bedrijven moet je ook zelf aan de slag. Daarom wil de gemeente een klimaatneutrale organisatie zijn. Om goed koers te houden naar aardgasvrij wil Kastje woningeigenaren ontzorgen. We gaan ervoor zorgen dat de hele keten van woonadvies tot en met realisatie, van isolatie en andere duurzaamheidsmaatregelen goed op elkaar aansluit gaat worden.

Dat werpt vragen op als: waar moeten we een warmtenet aanleggen? Moeten we mensen adviseren om een nieuwe cv-ketel te leasen in plaats van aan te schaffen? Kastje hoopt dat er ook bouw- en installatiebedrijven zijn die kunnen helpen. Misschien met het samenstellen van verduurzaam-je-woning-pakketten?

Can Digici van Nom Techniek meldt zich: hij heeft een bouwbedrijfje met de focus op nul-op-de-meterwoningen. We hebben de kennis in huis en de kosten, tja, die zijn geheel afhankelijk van de vraag, zegt Digici. Maar capaciteit van materialen en beschikbare menskracht 'is op dit moment wel een dingetje'. Iets dat iedereen die in deze tijd een verbouwing wil laten uitvoeren zich helemaal kan voorstellen.

Kastje vult nog aan waar de gemeente taken voor zichzelf ziet weggelegd: mensen adviseren over en ondersteunen met financiering. Kortom: tijdens beslismomenten - waarin de keuze voor aardgasvrij bouwen, wonen of leven gemaakt worden - mensen helpen de keuze voor aardgasvrij te maken. Ook mensen met de kleine beurs moeten geholpen worden. Hierin is samenwerking met de woningcorporaties hard nodig.

Wat zijn de ambities van woningcorporatie de Alliantie?

Dan krijgt **Renske Zwart** van woningcorporatie de Alliantie het woord. De Alliantie heeft een groot deel van de Hilversumse huurwoningen in bezit. Zwart noemt de Alliantie een koploper als het gaat om het verduurzamen van woningen. Maar, zegt ze erbij, het kost soms wel veel moeite om dit te realiseren.

De drie pijlers van de Alliantie zijn energietransitie, dus langzaam maar zeker overgaan op hernieuwbare energie, klimaatadaptatie, dus woningen en woonsituaties aanpassen aan de huidige klimaatuitdagingen, en circulair bouwen, dus naast hergebruiken van bouwmaterialen en grondstoffen ook herplaatsen van bijvoorbeeld kozijnen en trappen.

Besparen op stookkosten begint met isoleren, vertelt Zwart. De Alliantie vraagt aan de huurders wat het energieverbruik is, voordat ze een verduurzamingsplan voorgestellen. Op die manier is er een soort nulmeting waarmee na de aanpassingen gekeken kan worden naar de effecten ervan. Aan te goed isoleren kleven ook nadelen: soms vinden bewoners dat hun huis te warm is geworden.

Warmtenetten vindt de Alliantie interessant, maar deze hebben nu nog geen duurzame bron. Het streven om in 2050 volledig CO₂-neutraal te zijn kunnen ze voor 75% zelf realiseren, door te isoleren, hernieuwbare energie te gebruiken of zelf op te wekken via zonnepanelen. Maar voor de overige 25% moet goed samengewerkt worden met warmteleveranciers. Want voor warmte zijn woningcorporaties toch van hen afhankelijk.

Renske Zwart laat enkele voorbeelden zien van wijken en woningen die in 2019 zijn verduurzaamd of waar de Alliantie op dit moment mee bezig is. Zoals de Zeverijnstraat, waar de energetische aanpak bijna klaar is. Deze woningen zijn naar een label A gebracht. Dankzij goed isoleren, zonnepanelen plaatsen, geen aardgasaansluitingen in de woningen en gebruik maken van een collectieve verwarmingsinstallatie. Die nu overigens nog op grijze energie draait. Maar een collectieve verwarmingsinstallatie heeft dan weer als voordeel dat de Zeverijnstraat op termijn, zonder woningaanpassingen, collectief kan overstappen naar een andere, groene, warmtebron.

Willen woningcorporaties duurzaamheidsaanpassingen aan woningen doen, dan is de medewerking van tenminste 70% van de huurders nodig. Het kostenargument is daarin erg belangrijk om mensen te overtuigen. Bewoners willen er het liefst financieel op vooruit gaan. De huurverhoging die aan energetische verbetering gekoppeld zit, moet volgens de Alliantie altijd lager zijn dan het bedrag dat je als huurder bespaart aan energiekosten. Kortom: onder de streep moet het voor de huurder voordeliger uitkomen.

In totaal heeft de Alliantie in 2018 3700 zonnepanelen in Hilversum geplaatst. Op eengezinswoningen liggen ze voor individueel gebruik. Als bij meergezinswoningen zes of meer panelen per woning geplaatst kunnen worden dan worden deze ook aangesloten op de eigen elektrameter van de huurders. De panelen op de Zeverijnstraat voorzien de lift en andere collectieve voorzieningen van energie.

Is de Alliantie ook bezig is met de ontwikkeling van groene daken, wil iemand weten. Het voordeel van groene daken is onder andere dat ze hittestress kunnen wegnemen. De Alliantie vindt het voor platte daken een mooie oplossing, maar voor schuine daken kan het helaas niet.

Hakan Koc van Hart voor Hilversum wil weten of de verduurzamingsplannen ook worden afgestemd met huurders en omwonenden. Zwart antwoordt dat de Alliantie altijd participatieprojecten op zet voor de huurders. Dat is ook in het belang van de Alliantie, want participatie is essentieel om aan die 70 % te komen. Uiteindelijk, zegt Zwart, is het een van onze doelen om huurders van een energiezuinige woning met duurzame energie te voorzien.

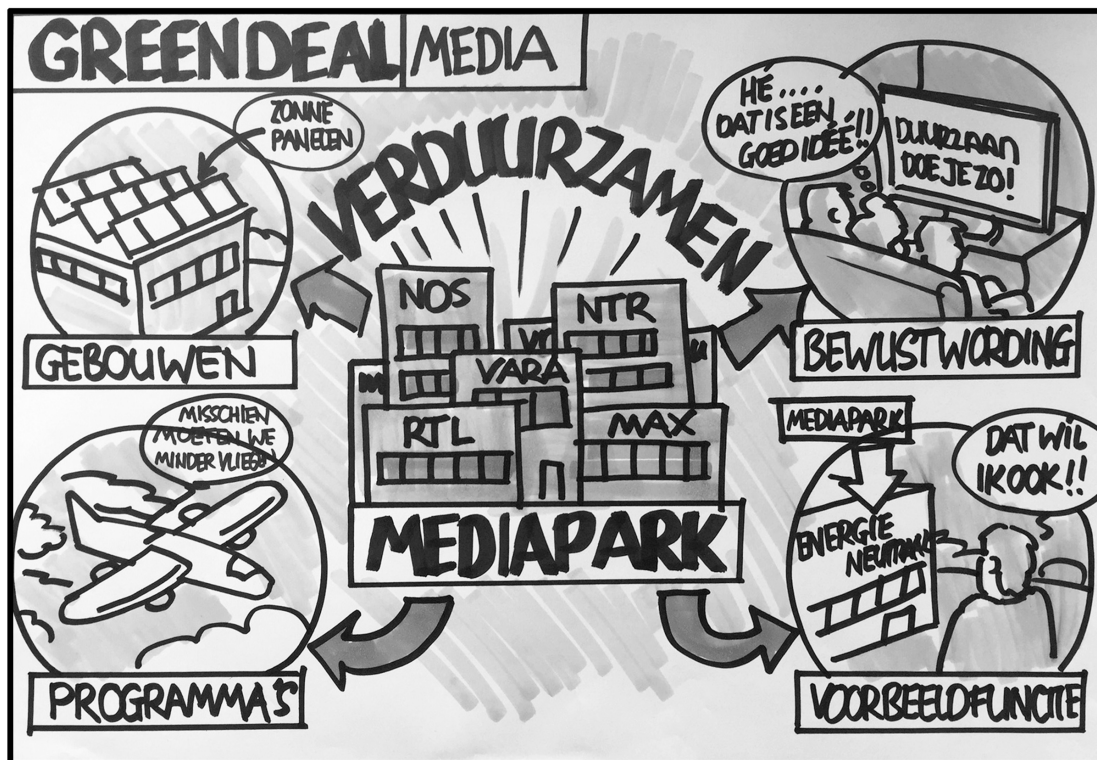
John Dietz van HilverZon vindt het jammer dat het voor energiecoöperaties wettelijk nog niet mogelijk is om mee te doen in de postcoderoosregeling voor VvE's (Verenigingen van Eigenaren). Dit is een stimuleringsmaatregel om mensen in een bepaald postcodegebied, en de aangrenzende postcodegebieden, die zich verenigd hebben, in staat te stellen energiebelasting terug te vragen.

Zwart beaamt dat stimuleringsmaatregelen en garantstellingen echt helpen om de stap naar duurzaamheid te maken. De prikkel via de portemonnee is krachtig. Jan Kastje voegt toe dat hij graag ziet dat er niet te lang gesoebat wordt over hoe duurzaamheid gefinancierd moet worden. Betaalbaarheid voor bewoners moet voorop staan. Bovendien gaat verduurzamen over maatschappelijke verantwoordelijkheid, en de maatschappelijke kosten die ermee gepaard zijn moeten dus ook maatschappelijk gefinancierd worden.

De problemen met het verduurzamen van woningen doen zich voor 95 % voor bij bestaande bouw, constateert **Herbert Kwak**. Bijvoorbeeld door binnen in plaats van buiten voorzetzglas te gebruiken bij authentieke ramen met spijlen van monumentenwoningen. De aanwezigen beamen dat er veel aandacht voor het verduurzamen van bestaande woningen moet zijn.

Wat zijn de ambities van de ondernemers in Hilversum?

Na de pauze praat het Stadsatelier verder over ondernemers in Hilversum: wat doen zij? Gemeente en bedrijven werken samen in drie Green Deals voor Media, Kantoren en Bedrijfsmatig Vastgoed en voor Koplopers in het mkb.

Frank Visser, coach van de Green Deal Media, vertelt dat de aangesloten partijen, omroepen en facilitair bedrijven, met name kijken naar hoe faciliteiten verduurzaamd kunnen worden. Dan moet je denken aan groene stroom en zonnedaken. Maar ook of presentatoren als Floortje Dessing nu echt elke week met een vliegtuig naar een tropisch oord moet afreizen om televisie te maken. Visser benadrukt dat ze als mediamakers met veel verschillende kijkers en luisteraars rekening moeten houden. Daar passen ook verschillende boodschappen bij. Niet alleen maar preken over hel en verdoemenis als het over het klimaat gaat, maar ook inspelen op wat mensen kunnen doen. Die kijken misschien wel naar de zonnepanelen van hun burens en denken: hé, dat wil ik ook.

Binnenkort gaan alle facilitair managers van het Media Park op 'schoolreisje' naar de Johan Cruyff ArenA, waarin veel duurzame voorbeelden te vinden zijn. Zoals het hergebruik van de tweedehands accu's uit Nissan Leaf auto's, die gevuld worden met zonne-energie en waar de ArenA een complete voetbalwedstrijd op kan draaien. Op het Media Park zijn volgens Visser alle voorwaarden in principe aanwezig om te verduurzamen. "We hebben ongeveer evenveel warmte als koude nodig. En dit kunnen we ook vrijmaken." Maar het gaat stroef, omdat het Media

Park overgaat naar een nieuwe eigenaar en daardoor is de timing van grote projecten en investeringen niet optimaal. "Maar iedereen ziet de voorbeeldfuncties, en dat er grote slagen gemaakt kunnen worden."

Jim Teunizen – coach voor de Green Deal Kantoren en Bedrijfsmatig Vastgoed – voegt toe dat door wet- en regelgeving die eigenaar zijn bezit toch duurzamer zal moeten maken.

Teunizen benadrukt dat het verduurzamen van je pand niet gezien moet worden als een investering. Maar als een financiering. Want met een verduurzaamd pand verdien je de gemaakte kosten altijd terug. Het bewijs is er, een groen energielabel speelt een rol in de beleggingswaarde en volgens Teunizen kun je gebouwbeheerders en eigenaar-gebruikers het beste overtuigen langs de lijn van het geld.

De Tomingroep – één van partijen in de Green Deal – vindt Jim Teunizen bijzonder inspirerend, omdat ze als één van de eersten en in samenwerking met HilverZon

1800 panelen hebben geplaatst in de Hilversumse wijk Kerkelanden. Daarmee vervult de Tomingroep een voortrekkersrol.

De ambitie van 100 kiloton CO₂ besparen in 2020 vond Teunizen eerst een lachertje. "Toen wist ik nog niet hoeveel moeite dat kost. Maar als we deze ambitie eind 2020 halen dan mag de vlag uit." En Teunizen doet nog een oproep: "Werk je op een kantoor of in een gebouw in Hilversum die nog wat verduurzaming kan gebruiken? Meld je dan bij mij. Wie weet sluiten we nog een Green Deal voor jouw kantoor op 10 oktober, de Dag van de Duurzaamheid."

Of Teunizen nog een dak op zijn verlanglijstje heeft staan? Jazeker wel, bijvoorbeeld de daken van het Filmtheater of de VUE. Die zijn in oppervlak niet groot maar kunnen wel goed zichtbaar maken dat ze duurzaam zijn. Bijvoorbeeld met een voorfilmpje over hun zonnepanelen. Dat is weer goed voor de bewustwording. Renske Zwart biedt meteen het dak van de Alliantie aan.

Frank Visser noemt de daken van het Media Park, die – als ze helemaal vol zouden liggen met zonnepanelen – misschien wel de hele gemeente kunnen voorzien van stroom. Het Media Park krijgt een nieuwe eigenaar, het vastgoedfonds van Prins Bernhard Junior. Dus misschien kan de inmenging van de Koninklijke familie er op die manier voor zorgen dat het verduurzamen nog wat sneller gaat?

In Hilversum worden ook mkb-ondernemers uitgedaagd en gestimuleerd om te verduurzamen. **Monique Morée** vertelt over het Koploperproject Toekomstbestendig Ondernemen. Juist deze groep vergeet doorgaans - in de drukte van alledag - na te denken over verduurzamen op de lange termijn. Dus vanuit het Koploperproject krijgen ze een zetje.

“We lichten deze koplopers door op hoe duurzaam ze al werken en vertellen met welke duurzame maatregelen ze aan de slag kunnen. De ondernemers inspireren elkaar onderling ook.” vertelt Morée.

Ze vindt het bijzonder om te merken dat, terwijl het eerste koploperproject met veel moeite bij elkaar gezocht moest worden, de tweede groep veel makkelijker verzameld kon worden. Het tweede koploperproject is net van start gegaan, 10 verschillende ondernemers doen mee.

Het koploperproject laat mooie, verrassende praktijken zien. Onder andere een vliegveld en een uitvaartorganisatie. Ja, want vliegveld Hilversum is als eerste bezig met experimenten met elektrische vliegtuigen. En de uitvaartorganisatie, misschien niet de eerste branche waar je aan denkt in relatie tot duurzaamheid, heeft alle eigen auto's de deur uit gedaan en een contract gesloten met een autoverhuurbedrijf voor het inzetten van Tesla's en bussen tijdens een uitvaart.

Blok 3 - Wat Hilversummers doen

Het is tijd voor de binnenring van het Stadsatelier. Hier zitten de Hilversummers die het maar gewoon zijn gaan doen, dat verduurzamen.

Zoals **Hans Tamminga**. Hij heeft zijn bestaande woning aardgasvrij gemaakt. Hoe bevalt dat? Uitstekend! Dit voor elkaar krijgen vergt wel de nodige voorbereiding. Want volgens Tamminga zijn er verschillende manieren waarop je dit kunt aanpakken. Je begint altijd met een stappenplan en voert de aanpassingen dan gefaseerd of in 1 keer uit. "Maar wat ik vooral heb gemerkt is dat je van jezelf moet uitgaan. En van je woning. Wat wil ik? En wat voor woning heb ik? Bij ons zijn de kinderen al het huis uit, en de zolderverdieping gebruiken we daarom heel erg weinig. Dus die hebben we ook niet aangepakt."

De Tamminga's wonen in een jaren '20 tussenwoning. Voor de klassieke ramen met spijlen hebben ze aan de binnenkant voorzetglas geplaatst. Want vervangen door 'gewoon' dubbelglas is ook weer zo zonde. In het verduurzamen van Huize Tamminga zijn verschillende nieuwe systemen gebruikt, zoals plafondverwarming.

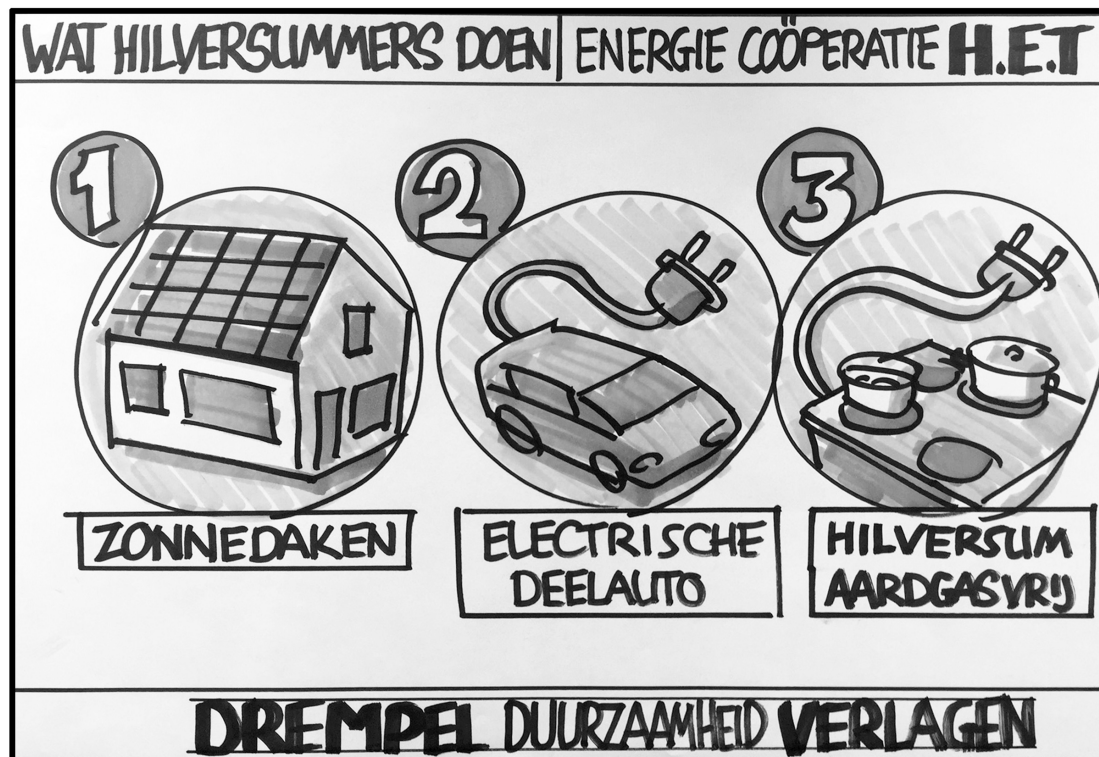
En dus worden ze regelmatig benaderd met de vraag of ze daar wat over willen vertellen. Enne, het K-woord? De kosten? “Ja, het is natuurlijk wel een investering”, zegt Tamminga. “Daar moet je voor open staan. Je doet dit niet alleen om geld te besparen, maar ook voor het comfort. Én het geeft een goed gevoel.”

Voorzitter **John Dietz** van de energiecoöperatie HilverZon vertelt dat HilverZon inmiddels 4000 zonnepanelen heeft liggen en daar 350 huishoudens mee van stroom voorziet. Behalve het faciliteren en organiseren hiervan geven de HilverZonners ook energieadvies aan particulieren. Omdat ze nu een manier gevonden hebben waarop VvE's toch zonnepanelen op hun dak kunnen leggen gaat de coöperatie ervan uit dat ze mede daardoor in 2019 weer zeker zo'n 2000 panelen kunnen plaatsen. En oh ja, HilverZon is altijd op zoek naar klanten en financiers.

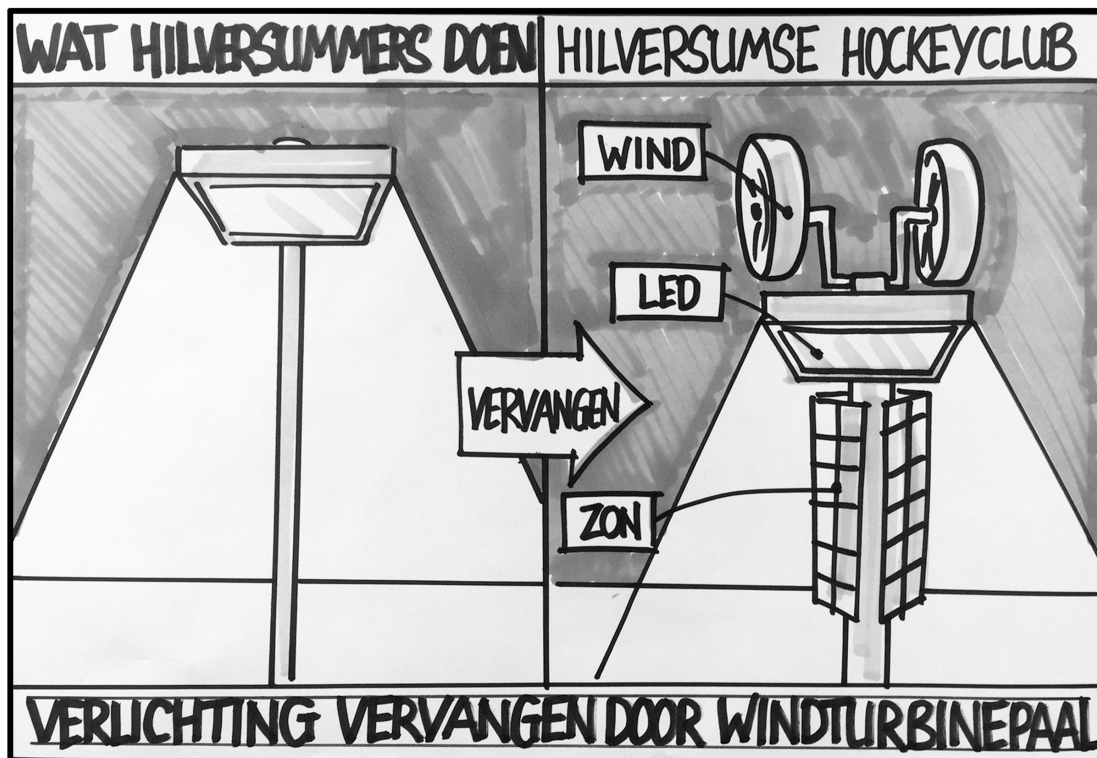
Marika Boersma praat ons bij over de drie pijlers van Energiecoöperatie HET: zonnedaken voor mkb en VvE's, elektrische deelauto's en Hilversum aardgasvrij, onder andere door energieavonden bij bewoners thuis te organiseren. Tijdens deze

avonden merkt ze dat mensen vaak niet weten hoe abnormaal hoog hun gasgebruik is.

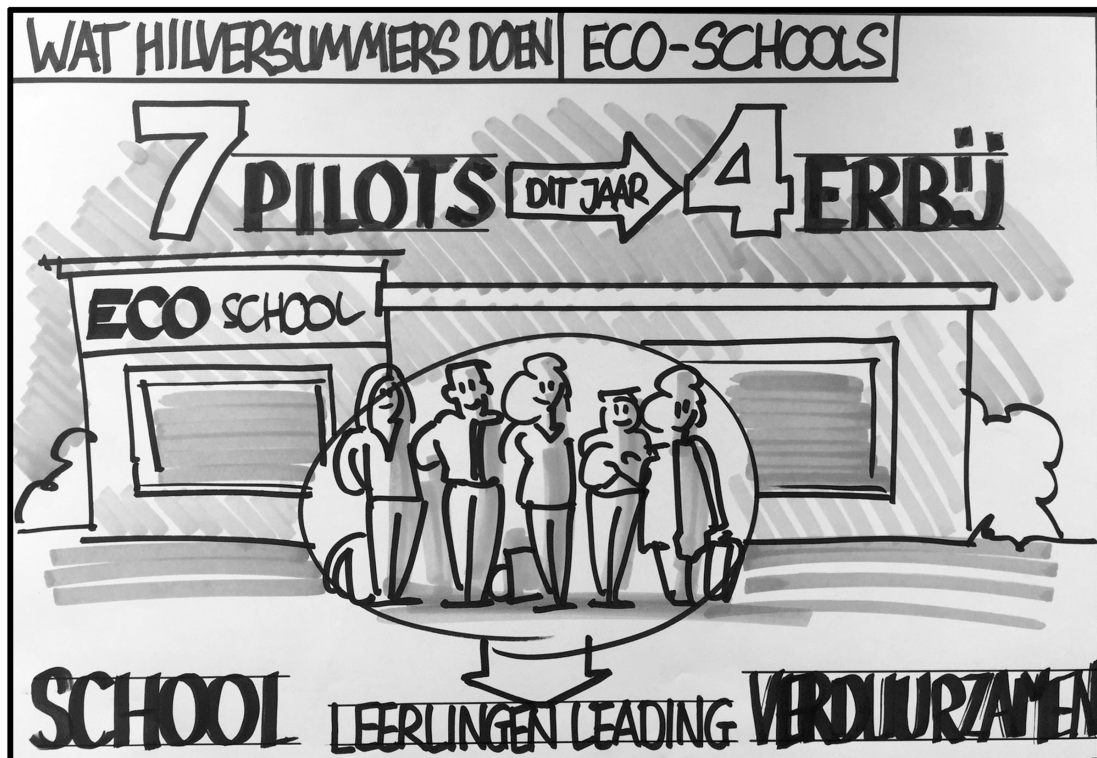

Daar was zij er zelf ook eentje van. Ze verbruikte met haar kleine 2-onder-1-kapwoning, waarvan de andere woning leeg stond, 3000 kuub gas per jaar. “Zo hé”, klinkt het in de Vorstin. Ja, vertelt Marike, ze stookte dus vooral voor de buitenlucht. Nu gaat de kachel standaard op 17 graden en douchen ze in Huize Boersma zo kort mogelijk, 1 minuut. Iets dat gespreksleider Natasja van den Berg ‘behoorlijk spartaans’ noemt. En wat houdt de Hilversummers nu tegen om hun woning te verduurzamen? “Het is enorm complex voor veel mensen, ze weten niet waar te beginnen en hoe ze dit moeten gaan financieren.”

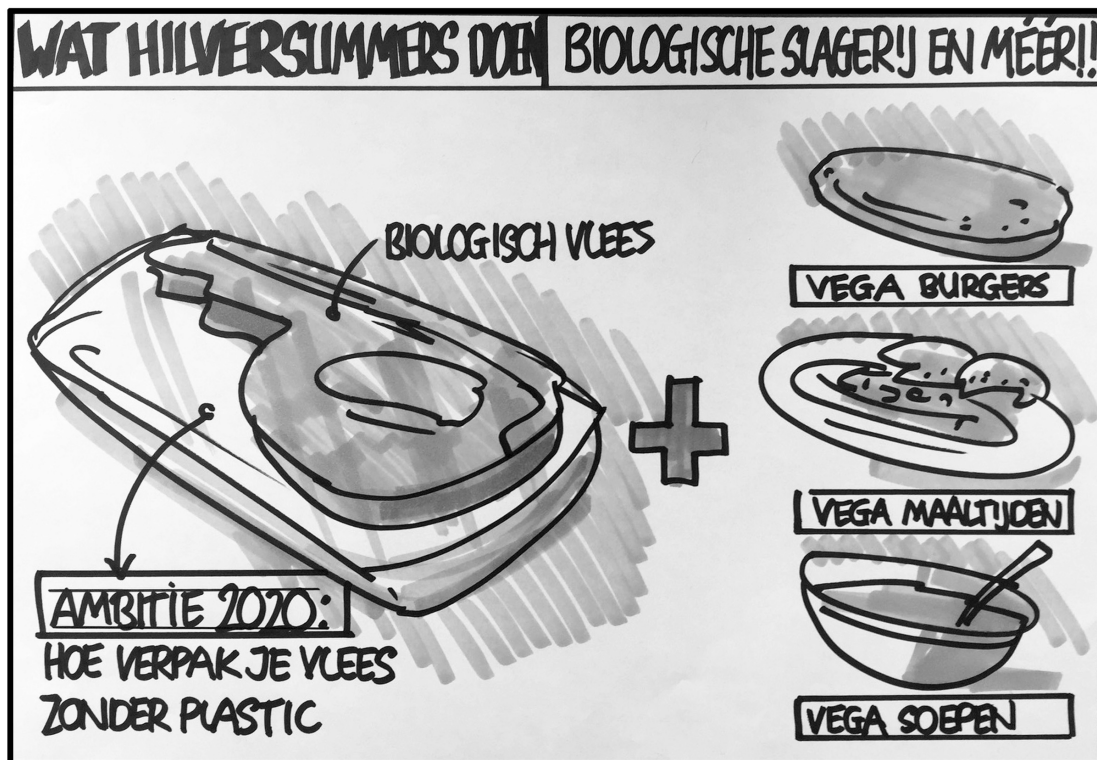
Mischa Pohlmann van de Hilversumse Mixed Hockeyclub is naar het Stadsatelier gekomen om wat te vertellen over hun clubhuis. Hiermee willen ze meer stroom opwekken dan ze nodig hebben. Dus energie teruggeven. Daarom vervangen de hockeyers eind dit jaar de lichtpalen op de velden. Dat belooft iets te worden, want op de palen komen windturbines en zonnepanelen. Daaronder hangen led's. Een fantastisch idee. Als elke hockey-, voetbal- en tennisclub dit zou doen, dan kunnen we de hele regio en ver daarbuiten van hernieuwbare energie voorzien, zo klinkt het.

Door naar **Maya Heinsbroek**. Samen met leerlingen scholen verduurzamen, dat is wat ze beoogt met het duurzame keurmerk Eco-Schools. Ze hebben nu 7 scholen die ze begeleiden, en nu willen ze er 7 bij. Alle scholen willen wat met duurzaamheid en daarvoor heeft Heinsbroek intussen veel mooie educatieprogramma's lopen in Hilversum. Het stappenplan van 2 jaar volgen, dat Eco-Schools heeft ontwikkeld, is alsnog best een uitdaging, merkt ze.

Marion van Vught is van de Biologische Slagerij en deelnemer in het Koploperproject. Ze heeft al heel veel vernieuwd en verbeterd, en kijkt nu naar haar verpakkingsmaterialen. Want ze wil van het plastic af. Het liefst wil ze het punt bereiken waarop ze kan zeggen dat ze niet alleen specialist is in vlees maar specialist in alle eiwit: dierlijk én plantaardig. En natuurlijk altijd biologisch. Tijdens de Nationale Week zonder Vlees, die liep van 11 t/m 17 maart, bood ze een groot assortiment met vegetarische producten aan en daar reageerden haar klanten erg positief op. Van Vught vertelt ook dat ze tijdens de eerste bijeenkomst van het Koploperproject ontdekte dat ze een behoorlijk duurzame bedrijfsvoering heeft. Maar erover communiceren, dat vergeet ze.

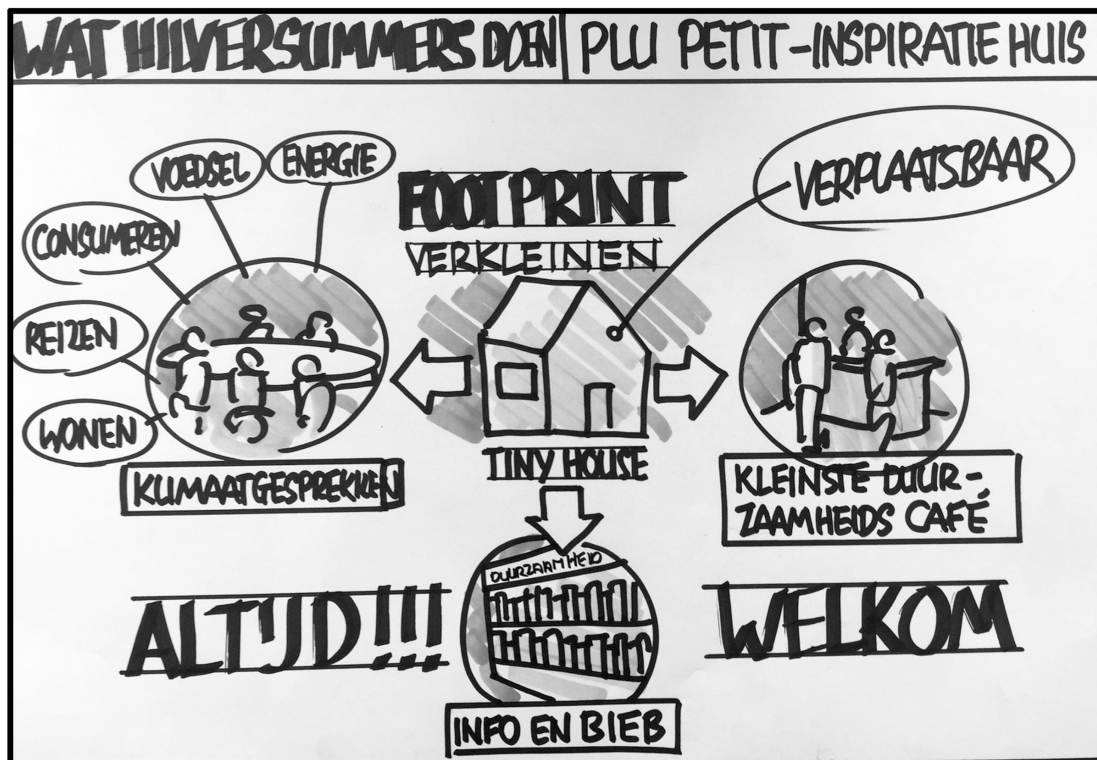
En vervolgens komt het Stadsatelier helemaal los: Hilversummers zitten barstensvol plannen, ambities en ideeën.

Jogchum Kooi beluisterde het muziekstuk Die Schöpfung van Haydn en vond dat het 3e deel, Paradijs – niet meer actueel was. Daarom schreef hij het Radio Filharmonisch Orkest aan met de vraag of ze dit met hem eens waren. Dat waren ze,

en nu zoeken ze een componist om voor dit muziekstuk een aanvullend 4e deel te schrijven over een duurzame toekomst voor de aarde.

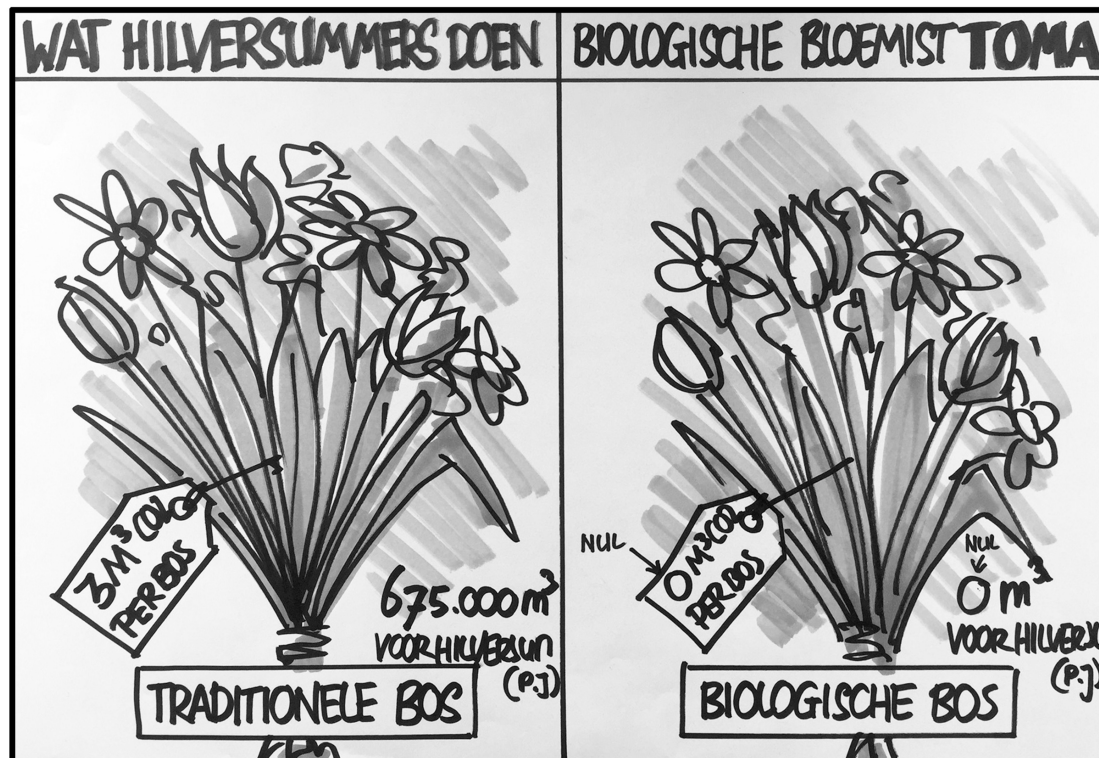

Marileen Fabels van het Plu-Petit Inspiratie Huis op Werf35 noemt de ondergrens van 2500 euro lastig wanneer je een duurzaamheidslening wilt aanvragen. Want soms heb je een veel kleiner bedrag nodig en dan kun je hier dus geen gebruik van maken. Bijvoorbeeld voor spouwmuur- of vloerisolatie. Ze pleit ervoor de ondergrens naar 900 euro te laten zakken.

Jan Singel, van Hart voor Hilversum, zegt dat hij dit in de Gemeenteraad heeft aangekaart. Ook discrimineert de duurzaamheidslening in leeftijd, vindt Singel, want mensen die ouder zijn dan 76 jaar kunnen er geen gebruik van maken. Evenals mensen die de BKR-toets niet doorstaan.

Dan **Toma van den Bosch**. Zij is biologische bloemist en heeft uitgerekend hoeveel een bosje bloemen dat uit een kas of van ver weg komt écht kost. Als je het omrekent dan is dat drie kuub gas per bos. Dus zij pleit ervoor dat iedereen ervoor zorgt dat zijn bos bloemen biologisch gekweekt is en van nabij komt.

De avond is bijna ten einde. Het laatste woord krijgt **Ab Jongkind**. Hij vond het intro zwaar met alle gevaren die aan klimaatverandering kleven. Maar nu – na alles gehoord te hebben, van ondernemers, woningcorporaties, organisaties, gemeente en mede-Hilversummers - voelt hij zich licht en blij. Door alle sprankelende ideeën en initiatieven. Een gevoel dat breed gedeeld wordt.

Hilversum100 coördinator **Paul Basset** mag afsluiten. Hij is er stil van, zegt hij. Hier zijn prachtige verhalen gedeeld. Hij bedankt de sprekers en alle 70 Hilversummers voor dit inspirerende Stadsatelier. En het stopt hier niet. Hij nodigt iedereen uit voor de PechaKucha Night Duurzaam op 6 juni. Van juni tot en met september is er weer een Hilversum100 Challenge en op 10 oktober vieren we de Dag van de Duurzaamheid. Eind van het jaar is er een tweede Stadsatelier.